

Kvinnor mot jämställdhet

Konservatism eller arbetskritik?

Johanna Lauri & Maria Carbin

Women against gender equality: Conservatism or critique of labour

This paper examines the complexities surrounding feminist articulations diverging from the established gender equality policies in Sweden, particularly concerning the valorization of wage labor as the cornerstone of women's emancipation. Drawing on feminist-Marxist theories of social reproduction, it analyzes instances of women's resistance to the hegemonic discourse of full-time wage labor, focusing on three empirical examples: the Haro organization advocating for the recognition of unpaid domestic labor, the 2005 daycare debate ignited by Nina Björk, and the discourse of 'mama-influencers' typified by UnderbaraClara. Through the lens of boundary struggles and emotional labor, this study challenges the binary division between productive and reproductive work, making visible alternative feminist agendas centered on reducing wage labor and revaluing reproductive work. By reinterpreting women's narratives within a feminist social reproduction theory framework, this paper aims to show how a feminist-Marxist analysis can broaden the scope of mainstream gender equality discourse.

Inledning

Den svenska jämställdheten har under årens lopp kommit att betraktas som en framgångssaga och ett konsensusprojekt där de flesta i den offentliga politiken, från höger till vänster, varit överens om grundläggande jämställdhetsmål. Historiskt sett har jämställdhetspolitiken dessutom varit starkt sammankopplad med den svenska kvinnorörelsen, både genom att staten finansierat kvinnoorganisationer och genom inkluderingen av kvinnorörelsen i det statliga utredningsväsendet (Liinason 2018). En central beståndsdel i den informella jämställdhetspolitiska överenskommelsen mellan kvinnorörelsen och staten

Johanna Lauri och Maria Carbin är verksamma vid Umeå centrum för genusstudier, Umeå universitet.
E-post: johanna.lauri@umu.se; maria.carbin@umu.se

är arbetslinjen, dvs. tanken att kvinnor kan nå frigörelse genom lönearbete (Carbin m.fl. 2017). Den svenska jämställdhetspolitiken och den så kallade statsfeminismens mål om kvinnors integration i arbetsliv och politik har dock inneburit att en mer systemkritisk feminism kommit att trängas undan, till förmån för (ny)liberala lösningar (Tollin 2011; Carbin & Rönnblom 2012). I denna text kommer vi att sätta den systemkritiska feminismen i förgrunden och med en feministisk-marxistisk ansats analysera kvinnors utsagor som går på tvärs mot den etablerade jämställdhetspolitiken och dess lönearbetsnorm.

Trots den till synes hegemoniska förståelsen av lönearbetes centrala roll för jämställdheten har det allt sedan jämställdheten instiftades som politisk fråga i början av 1970-talet funnits grupper av kvinnor som invänt mot idén om arbetslinjens emancipatoriska potential och sökt omförhandla innehållet i jämställdhetssträvandena. Krav på hemmafrulön, vårdnadsbidrag, rätten till deltidsarbete, 6-timmars arbetsdag och andra alternativa lösningar har förts fram under årens lopp. En organisation som arbetat aktivt för att uppvärdera kvinnors obetalda hemarbete är Haro, Hemmaföräldrars riksorganisation, som bildades i början av 80-talet och drev kravet på att kvinnor skulle få lön för att ta hand om egna barn i hemmet. Organisationen är fortfarande verksam och mobiliserar framför allt kvinnor för valfrihet i barnomsorgen och mot obligatorisk förskola.

Lönearbetets självklara status som en del i kvinnors frigörelse har även diskuterats av tongivande feminister. År 2005 uttryckte feministen Nina Björk kritik mot den självklara kopplingen mellan kvinnors frigörelse och lönearbete i *Dagens Nyheter*, då hon ifrågasatte varför ettåringar lämnas på förskolan. På senare tid har dessutom unga kvinnors uppvärderande av hemmet och mammamollen diskuterats flitigt på landets kultursidor. Det har talats om en konservativ våg av så kallad "mamma-konservatism", som bland annat hänförs till tongivande influencers så som Underbara Claras delande av bilder på hemmalivet eller Anna Björklunds bok *Kvinnomanualen*. Trenden att stanna hemma med sina barn och dela med sig av sin vardag med barn, matlagning och trädgård har ibland kommit att benämnas som "mamma-influencers"¹. Det här är praktiker och utsagor av mamma-influencers, som själva definierar sig som feminister, som går stick i stäv med jämställdhetspolitiska strävanden såsom rätt till heltid, obligatorisk förskola och en jämn fördelning av betalt och obetalt arbete.

Dessa praktiker har dock inte haft en självklar plats inom ramen för svensk jämställdhetspolitik eller svensk feminism, utan har snarare oftast kommit att ifrågasättas som kvinnofällor. Nina Björks text om att barnens "dagstid" borde minska och att hon hade "lite ont i magen" när hon lämnade bort sitt barn väckte reaktioner, inte minst från feministiskt håll. Hennes inlägg blev starten

1 Denna tendens har på senare tid i sociala medier kommit att benämnas som "soft girls".

på den så kallade dagisdebatten och flera av den tidens tongivande feminister replikerade och avvisade hennes resonemang så som varande en konservativ inlaga. Petra Ulmanen, feministisk journalist och debattör, menade att Björk saknade faktaunderlag för sina påståenden och lyfte fram att den viktigaste frågan alltså är kvinnors rätt till heltid. Dessutom passade Ulmanen på att ge Björk en känga för att hennes inlägg påminde om 60-talets hemmafrudebatt. Kristdemokraternas vice ordförande Maria Larsson å sin sida välkomnade Björk in i partiet och menade att Björks resonemang liknade Kristdemokraternas mål att låta föräldrar själva bestämma över sin föräldraledighet. "När radikalfeministen fått barn blir hon kristdemokrat", skrev Larsson (Expressen, 2005-11-01).

Vi menar att dessa exempel sätter fingret på svårigheten att från ett feministiskt håll artikulera ett motstånd mot den etablerade jämställdhetspolitiken. Dessutom visar de på jämställdhetens yttre gräns, då en tvekan inför heltidsarbete och att lämna sina barn på förskolan framför allt framstår som uttryck för konservativa ideal eller till och med något att göra sig lustig över. I en radiodokumentär från 2018 berättar Haros ordförande Madeleine Wallin om sitt arbete med att uppvärdera kvinnors obetalda arbete i olika jämställdhetspolitiska sammanhang. I sina möten med feminister har Haro blivit utskrattade för att vara "en hemmafruorganisation" och setts som bakåtsträvande (SR, 2018). Viljan att vara hemma med sitt barn framstår således som en obegriplig feministisk praktik.

Vi vill här diskutera vad det är som gör det så svårt att både benämna och studera kvinnors utsagor som går på tvärs mot den etablerade jämställdhetspolitiken och dess lönearbetsnorm, men också vidga gränserna för vad som anses vara jämställdhetspolitik, och därmed också vad som anses vara feministisk politik. I stället för att avfärda dessa inlägg som enbart ett uttryck för ett konservativt ideal vill vi problematisera hur de kan förstås om vi anlägger ett teoretiskt perspektiv som sätter den sociala reproduktionen (omsorgen om barn, gamla, sjuka) i centrum. Syftet är att illustrera hur kvinnors omförhandlande av jämställdhetens lönearbetsnorm kan förstås utifrån en feministisk-marxistisk ansats där social reproduktionsteori (i fortsättningen SRT) sätts i centrum. En sådan maktkritisk ansats öppnar för en analys som inte på förhand reduceras till fasta positioner, antingen för eller emot jämställdhet. Artikeln har en prövande ansats, där vi diskuterar tre empiriska exempel på kvinnors motstånd mot den dominerande lönearbetsnormen i jämställdhetspolitiken – Haro, Dagisdebatten från 2005 samt UnderbaraClara. Dessa tre disparata exempel är från skilda tidsepoker, men de skiljer sig också från varandra i politisk hemvist. Haro är en partipolitiskt obunden organisation som på senare tid i allt väsentligt kommit att inta en liberal-konservativ prägel med valfrihet som slagord. Björk har däremot snarare gjort sig känd för ett marxistiskt feministiskt engagemang, och UnderbaraClara som individuell influencer har inte uttryckt någon explicit politisk agenda. Uttalanden från dessa tre, som

kommit att beskrivas som konservativa inlägg, kommer att diskuteras utifrån en feministisk marxistisk argumentation där Susan Ferguson (2019) bidrar med teorier om social reproduktion och Nancy Fraser (2016) med kritik av den kapitalistiska omsorgskrisen. Slutligen diskuterar vi exemplen med hjälp av Kathi Weeks (2011) arbetskritiska perspektiv.

Att teoretisera om arbete och kvinnors frigörelse

För att kunna analysera kvinnors omförhandlande av jämställdhetens betydelser menar vi att arbete – lönearbete och hemarbete, samt gränsdragningen dem emellan – inte kan tas för givet. Istället bör fokus ligga på hur arbetet organiseras utifrån kapitalistiska premisser. Att hemarbete betecknas som just *arbete* var tydligt i tidigare feministiska rörelser, men det reproduktiva arbetet, t.ex. hemarbete, omsorg om barn gamla och sjuka etc., har inte fått samma status i den dominerande jämställdhetspolitiken med sitt fokus på rätt till heltid, delad föräldraförsäkring och rutavdrag (Carbin, Overud & Kvist 2017). I feministisk internationell teoribildning har hemarbetet och kapitalismens inneboende problem alltmer kommit att utforskas. Här vänder vi oss till några av dessa forskare. Den amerikanska statsvetaren Kathi Weeks funderar i sin bok *The problem with work* över varför det inte sker ett större motstånd mot att vi arbetar så länge och så hårt. Varför har feministiska rörelser krävt att arbeta mer, snarare än mindre? (Weeks 2010). Svaret på frågan är enligt henne att lönearbetet har normaliserats och ses som så självklart att det inte ifrågasätts. Det så kallade arbetsamhället handlar inte enbart om att lönearbetet ger en inkomst, utan att lönearbeta betraktas som en moralisk dygd, att det skapar värdiga medborgare och skänker oss en identitet (Weeks 2010: 7–8). I linje med Weeks menar vi att samhällets arbetslinje behöver utmanas genom att analyseras som ett politiskt problem som hänger samman med makt och frihet, snarare än att enbart ta den för givet. Att problematisera lönearbetet från ett feministiskt håll handlar alltså om att granska för givet tagna uppdelningar mellan obetalt och betalt arbete, mellan reproduktivt och produktivt arbete.

Den marxist-feministiska statsvetaren Nancy Fraser har ägnat en stor del av sin omfattande akademiska insats till att synliggöra och kritisera hur kapitalismens skiljer det produktiva arbetet från det reproduktiva, hur det närande skiljs från det tärande, och hur tillväxt skiljs från omsorg. Historiskt sett, menar Fraser, är den sociala reproduktionen en förutsättning för ett fungerande kapitalistiskt samhälle – att all kultur, politik och ekonomi vilar på (framför allt) kvinnors obetalda hem- och omsorgsarbete. Fraser (2016: 99) hävdar att “Inget samhälle som underminerar den sociala reproduktionen kan bestå” (*vår över-sättning*). Enligt Fraser finns det i kapitalismen en inbyggd motsättning mellan ekonomisk produktion och social reproduktion. Denna motsättning medför, att trots att den sociala reproduktionen (omsorg om barn, sjuka, äldre osv.) är

en förutsättning för produktionen, innebär kapitalismens utbredning att den destabiliserar, nedvärderar och urholkar själva den grund på vilken den vilar. Denna process har tagit sig olika former under olika epoker och kan kallas för en *omsorgskris* (Fraser 2016).

Med Frasers (2016) terminologi handlar de politiska kamper som förs inom ramen för den kapitalistiska omsorgskrisen om *gränskamper* ("boundary struggles") och det är alltså som sådana vi vill diskutera Björk, Haro och Underbara Claras motstånd mot den hegemoniska jämställdhetsdiskursen. En gränskamp handlar om de konflikter som uppstår där produktionen möter reproduktionen (Fraser och Jaeggi 2018: 167), vilket innebär att det ofta innefattar ett motstånd från dem som inte räknas som "arbetare". Gränskampen är således inte densamma som klasskampen, men den överlappar med klass-, genus- och rasifierade kamper (Fraser & Jaeggi 2018: 166), eftersom de som inte räknas som arbetare tenderar att utgöras av kvinnor, men också av rasifierad underklass. Med inspiration från Frasers tankegångar tar vi som utgångspunkt att ompröva själva den grundläggande gränsdragningen mellan produktivt och reproduktivt arbete samtidigt som ambitionen är att problematisera de därmed följande genusrelaterade uppdelningarna utan att offra vare sig frigörelse, socialt skyddsnet eller välfärden (Fraser 2016: 116).

Inom SRT och marxistisk teoribildning är även begreppet *arbetsmakt/arbetsförmåga* centralt. Det handlar om att i ett kapitalistiskt system så är arbetsförmåga det enda arbetaren har att sälja. Arbetaren (och den mänskliga arbetsförmågan) varufieras och exploateras genom att arbetsköparen ständigt vill skapa mervärde genom att få arbetarna antingen att jobba fler timmar per dag eller genom att öka produktiviteten. I denna process förfrämligas eller alieneras arbetaren från sitt eget arbete och därmed också från sig själva (Colley 2015: 225). Marxistiska feminister har utvecklat denna analys genom att tillföra begreppet *känsloarbete* och analyserar hur emotionella färdigheter är en central del av själva arbetsprocessen (Hoschild 1983). Det innebär att våra mest intima känslor varufieras och exploateras, vilket är särskilt tydligt när det gäller reproduktivt arbete eller kvinnodominerade service- och omsorgsyren (Colley 2015: 225).

SRT har också en mer normativ grund och öppnar därför för social kritik av samtiden. Genom att visa hur våra förmågor och behov reduceras i ett kapitalistiskt system, pekar SRT också mot möjliga alternativa och mindre begränsande sätt att strukturera det (re)produktiva arbetet på (Jaffe 2020: 4). Sätillvida utgör SRT ett intressant exempel på kritiska maktstudier.

I det följande görs tre nedslag där vi utifrån framför allt begreppet *gränskamp* samt begreppet *känsloarbete* diskuterar praktiker och debatter där kvinnor värt sig mot den dominerande jämställdhetspolitikens mål om heltids lönearbete.

Analys: En gränskamp om (re)produktivt arbete

Det som i Sverige individualiseras och lite nedlåtande brukar kallas för "livspusslet" har i internationella sammanhang, både i publika debatter och i forskning, kommit att benämnas som en omsorgskris (Fraser 2016). Ett sådant krisnarrativ är dock inte dominerande i Sverige. Talet om livspussel rymmer inte tanken om en inneboende kris, utan snarare signalerar tankefiguren om ett pussel att det går att lösa inom ramen för rådande system, bara bitarna läggs på rätt plats. Frågan om omsorgen, och kanske framför allt barnomsorgen, ses ofta som något redan hanterat och löst i och med åtgärder såsom rätten till betald föräldraledighet och offentligt finansierad förskola (Carbin, Overud & Kvist 2017). Den svenska lösningen har inneburit en tvåförsörjarmodell (Sainsbury 1996) eller med Frasers ord en "Universal Breadwinner model" (Fraser 1994). En lösning där män och kvinnor förväntas lönearbeta i lika stor utsträckning och omsorgsarbetet utförs delvis av det offentliga samt på senare tid också genom att skapa en marknad för hemarbetet med det så kallade RUT-avdraget.

När Nina Björk ifrågasatte varför vi lämnar våra ettåringar på förskolan uttalade hon sig inom denna kontext – att detta redan är att betrakta som löst².

Nina Björk inledde dagisdebatten genom att skriva:

Storleken på vår dagliga produktion av varor och tjänster vilar på att vi alla förtränger ett ljud. Ljudet av ett barn som lämnas. Och jag ska inte säga att vi är motvilliga. Jag skulle tro att ganska många av oss njuter av att cykla i väg till vuxenvärldens renhet och effektivitet och till vår egen prestation. I barnvärlden går ju allt så långsamt. Där är allt så kletigt och grötigt och upprepning, upprepning och da-da titta björnen sitter och ingen ser mig och ingen bekräftelse och jag behöver pengarna. Och Socialdemokraterna behöver min arbetskraft. (DN, 2005-10-30)

Genom att läsa ovan citat som en gränskamp mellan produktivt och reproduktivt arbete synliggörs motstridiga känslor mellan "effektivitet" och "långsamhet" och mellan "bekräftelse" och "upprepning". Enligt SRT är (re)produktionen av arbetskraft nödvändig för samhällets återskapande och därigenom är den en nödvändighet som inget samhälle kan bortse ifrån (Bhattacharya 2017). Den sociala reproduktionen inkluderar alltifrån mat, husrum och kläder till omsorg om barn och äldre i hemmet men också på institutioner såsom förskola, skola, sjukvård och äldreomsorg (Ferguson 2019: 31). Utöver detta arbete inkluderas också de *känslor* som behövs i vardagslivet i en förståelse av den sociala reproduktionen (Brenner & Laslett, 1991).

2 RUT-avdraget var dock inte infört år 2005 utan var en borgerlig jämställdhetspolitisk lösning som introducerades år 2007.

När Haros talesperson Madeleine Wallin berättar om hur hon upplevde det att lämna sina barn på förskolan, menar vi att denna gränskamp synliggörs:

Ja men jag har aldrig känt att det varit rätt. Jag har alltid känt att det bästa, att jag är ju bäst för mitt barn. Det vet jag. [...] Onormalt känner jag att det är om jag ska vara helt ärlig. [...]

Jag kunde lämna mina barn när dom var sjuka för att kvinnan jag jobbade hos behövde mig mer. Så långt hade det gått. Och då bestämde jag mig för att det här går inte. (SR, 2018, Tendens, "Feminister vägrar ta mig i hand")

Utifrån ett feministiskt marxistiskt perspektiv kan Wallins känsla läsas som att produktionen vilar på en alienation av det reproduktiva arbetet. Alienationen är särskilt stark i relation till emotionellt arbete och tar sig uttryck i att en person upplever ett glapp mellan vad hen "borde" känna och vad hen egentligen känner (Colley 2015: 228). I ett samhälle där reproduktionen ständigt underkastas produktionen måste känslor i förhållande till reproduktionen förträngas, känslor som, menar vi, kan ses som ett emotionellt arbete, vilka i sig är delaktiga i arbetskraftens återskapande. Känslorarbete är således centralt för det produktiva arbetet.

Wallin säger vidare:

Det var som en kraft som drabbade mig där jag vaknade upp och såg att nå men det här funkar ju inte. Jag gör ju som det står, eller som dom säger att jag ska göra. Jag jobbar. Jag jobbar visserligen inte heltid, för det borde jag ju göra. Men där går gränsen. Jag jobbade deltid och lämnade tre barn i förskola och tog hand om en kvinna och jobbade som personlig assistent. Alla dessa personer var i behov av omsorg. Mina tre barn och den här kvinnan. Och jag lämnade mina barn och tog hand om den här kvinnan för det finns inget alternativ. Det finns ingen annan öppning. (SR, 2018, Tendens, "Feminister vägrar ta mig i hand")

En förträngning av känslor blir därför både en förutsättning och en effekt av produktionens överordnande. Björks känslor, dåliga samvete och ont i magen kan alltså förstås som ett emotionellt arbete som hon är tvungen att förtränga. Som hon själv skriver: "vår dagliga produktion av varor och tjänster vilar på att vi alla förtränger ett ljud. Ljudet av ett barn som lämnas" (DN, 2005-10-30).

Både Nina Björks och Madeleine Wallins utsagor kan genom alienationsbegreppet förstås som en effekt av att relationen mellan det produktiva och det reproduktiva betraktas som redan löst då omsorgsarbetet förts över från det privata (hemmet) till det offentliga genom att omvandlas till lönearbete.

Utifrån en förståelseram grundad i SRT blir denna lösning emellertid endast en chimär – att företrädelsevis kvinnor får betalt för att arbeta inom offentlig eller privat omsorg för att ta hand om omsorgsbehov innebär inte att alla behov täcks in, eller att den stora mängden obetalt (re)produktivt arbete inte längre är ett problem. De dagliga aktiviteter, beteenden, känslor, ansvar och relationer som är involverade i att upprätthålla livet är också ett arbete – fysiskt och känslomässigt – som Brenner och Laslett (1991) menar att social reproduktion innebär.

Organisationen Haro har under årens lopp också försökt uppvärdera hemarbetet. En av grundarna av organisationen skriver i medlemstidningen:

Den konstruerade dikotomin mellan avlönat och oavlönat arbete borde naturligtvis upphävas. Man borde naturligtvis värdera allt nyttigt arbete i stället för att fingera att allt avlönat arbete är nyttigt. (haro!, 2010, nr 2, "Till sist Stille")

Här ifrågasätts uppdelningen mellan avlönat och oavlönat arbete, alltså uppdelningen mellan det produktiva och det reproduktiva arbetet och implicit tillskrivs värde till det reproduktiva arbetet. Wallin argumenterar:

Jag kan bara inte förstå att man har tappat bort det, och speciellt i den feministiska rörelsen att man inte har med obetalt arbete som kvinnor utför i hela världen fortfarande i Sverige också. Utan det måste ju inte vara så att jag ska ta hand om dina barn för att det ska vara värt nåt. Att jag tar hand om mina barn är ju värt nåt. [...] I Borås är det 140 000 per barn som ett barn kostar, om man skulle få dom pengarna själv skulle man välja det eller inte, att man måste få lov att göra det valet. (SR, 2018, Tendens, "Feminister vägrar ta mig i hand")

Genom att lägga fram en siffra på hur mycket ett barn kostar försöker Haro här visa värdet av att själv ta hand om sina barn. UnderbaraClara uttrycker sig på liknande sätt omkring värdet av att vara hemma och att få tid tillsammans med sina barn:

För att få syn på problematiken tycker jag att man kan sätta kronor och ören på sitt liv. För att upptäcka vilka kostnader man är beredd att ta. Vad är kortare dagar på förskolan värt i kronor och ören? Vad är mindre stressiga hämtningar och lämningar värt? Orken att laga en bra middag? Tiden att träna och ta hand om kropp och själ? Det låter kanske hemskt att tänka så. Men när vi inte har en enhetlig valuta på saker och ting så verkar vi ha svårt att göra jämförelser. Och just bristen på jämförelser gör att vi väljer fel. Vi köper inte det vi helst vill utan det samhället har sagt åt oss är ok att köpa: En höjd levnadsstandard. Som en exotisk,

dyr semester i stället för ett ospännande köp av lediga måndagar. Varför funderar vi inte över hur lite vi kan klarar [sic] vi oss på – i stället för hur maxat vi vill leva? (UnderbaraClara, 2014)

Nina Björk fortsatte i sitt inlägg i dagisdebatten:

Så jag föreslår att vi börjar om. Att vi säger annorlunda nu. Vi säger inte feminist = prodagis = heltidsarbete, utan feminist = begränsad dagistid = delat hemmaliv. 6 timmars arbetsdag för alla föräldrar och speciellt förbud mot småbarnspappor att arbeta heltid. Lika lön för olika arbete. Sänkt materiell standard. Men tid. (DN, 2005-10-30)

Vi läser ovan citat som ett försök att åter artikulera vikten av den sociala reproduktionen i jämställdhetsdiskursen, att artikulera "begränsad dagistid", "delat hemmaliv" tillsammans med mer stabila feministiska artikuleringar såsom "lika lön" för att peka på att en feministisk politik också kan handla om minskat lönearbete. Genom att Björk använder sig av feministiska slagord tillsammans med sitt krav om "begränsad dagistid" försöker hon få det att framstå som ett legitimt jämställdhetspolitiskt mål.

Kvinnors tal om att vilja stanna hemma med sina barn sätter fingret på en öm punkt, ett till synes olösligt dilemma inom de feministiska rörelserna som rör frågan om en krisande omsorg i ett samtida kapitalistiskt Sverige. Som statsvetaren Maria Jansson påpekar betraktas moderskap ofta som motsatsen till arbete och som något icke-politiskt. Moderskapet blir ett varande, något du är, medan lönearbetet är ett görande (Jansson 2001). Med ett feministiskt SRT-perspektiv kan den motsägelsefulla men nödvändiga relationen mellan produktivt och reproduktivt arbete sättas i fokus och analytiskt synliggöra det som vanligtvis döljs av politik och forskning genom att hänvisas till en privat sfär. SRT lyfter fram omsorgen om barn, gamla, sjuka och hur detta är ett arbete, ett arbete som skapar arbetarna och därmed möjliggör produktionen. Med detta teoretiska perspektiv går det således att se dessa utsagor i ett annat ljus. Utan barnomsorg, ingen produktion. Utsagorna blir till politiska krav, krav på att lönearbeta mindre, snarare än individuella lösningar på livspusslet.

Slutsatser: Arbetskritik klämd mellan nyliberal statsfeminism och konservativ anti-genusmobilisering

I den här artikeln har vi granskat tre olika sätt som kvinnor har försökt att omförhandla jämställdhetspolitikens betydelse, kritiserat lönearbetet och uppvärdera det obetalda hemarbetet. Vi menar att själva etiketterna "konservativa

kvinnor”, “dagisdebatten” och “hemmafruorganisationer” reducerar och förminskar den politiska potentialen i de krav som ställts. Det blir ett sätt att inte se dem som *politiska* krav, utan snarare som individuella praktiker kopplade till moderskap. Det handlade för Björk inte om för- eller emot dagis, utan om huruvida små barns behov tillgodoses i vårt samtida kapitalistiska system. Naturligtvis är det skillnad på Haros icke systemförändrande arbetskritik och Nina Björks anti-kapitalistiska kritik och krav på 6 timmars arbetsdag. Med hjälp av en feministisk-marxistisk ansats synliggörs dock dess likheter. Genom att förstå båda dessa uttalanden som bottnade i en gränskamp i en samtida omsorgskris innefattar båda arbetskritik. Genom ett teoretiskt fokus på SRT kan vi analytiskt fånga hur olika reproduktiva praktiker underordnas och påverkas av både produktionsvillkor och av kapitalismens ständiga krav på tillväxt. Då kan reproduktionen i sig läsas som värdeskapande. När dessa nödvändiga beroendeförhållanden mellan produktion och reproduktion synliggörs, blottläggs de gränskamper där hegemonin kan utmanas, de sprickor där den sociala reproduktionen åter kan politiseras. Inte som en konservativ kraft utan som ett feministiskt motstånd mot arbetslinjen och kapitalismens krav.

Samtidigt har den svenska jämställdheten idag alltmer kommit att ifrågasättas och politiseras av konservativa partipolitiska röster och så kallade anti-genusrörelser som uttrycker sig mot feminism och jämställdhet (Martinsson 2020). Efter valet 2022 röstade Sverige fram en högerkonservativ regering, med partier som tydligt tar ställning *mot* jämställdhet och för kärnfamiljens återkomst, med bland annat förslag på barnomsorgspeng.

I den samtid som nu präglar Sverige blir det, menar vi, än mer viktigt att belysa kvinnors motstånd mot lönearbete och undersöka frågor om reproduktivt arbete. Fraser (2016) har beskrivit hur en kritisk feministisk rörelse i den samtida kapitalistiska ordningen är klämd mellan å ena sidan en statsliberal, nyliberal jämställdhetspolitik och å andra sidan konservativa krafter som mobiliserar mot jämställdhet (se även Payne & Tornhill 2021). För att inte analytiskt falla i fällan av att endast möjliggöra två fasta positioner, antingen en feministisk position som är för jämställdhet, heltids lönearbete och förskola, eller en konservativ (anti-feministisk) position som är emot heltidslönearbete och förskola, så menar vi att en feministisk-marxistisk analys kan blottlägga kapitalismens omsorgskris samt den allt överskuggande arbetslinjen centrala roll inom jämställdhetspolitiken. Detta öppnar således upp för en mer nyanserad maktkritisk analys med mindre fasta positioner.

Referenser

- Aaron, Jaffe, 2020. *Social Reproduction Theory and the Socialist Horizon: Work, Power and Political Strategy*. London: Pluto Press.
- Bhattacharya, Tithi (red.), 2017. *Social reproduction theory: remapping class, recentring oppression*. London: Pluto Press.
- Brenner, Johanna & Laslett, Barbara, 1991. "Gender, Social Reproduction, and Women's Self-Organization: Considering the U.S. Welfare State", *Gender & Society* 5(3), s. 311–333. Tillgänglig på <https://doi.org/10.1177/089124391005003004>.
- Carbin, Maria, Overud, Johanna & Kvist, Elin, 2017. *Feminism som lönearbete: om den svenska arbetslinjen och kvinnors frigörelse*. Stockholm: Leopard förlag.
- Carbin, Maria & Rönnblom, Malin, 2012. "Jämställdhet i akademien: en avpolitiserad politik?", *Tidskrift för genusvetenskap* 1/2, s. 75–94.
- Colley, Helen, 2015. "Labor-power", i Mojab, Shahrzad (red.), *Marxism and feminism*. London, UK: Zed Books.
- Ferguson, Susan, 2019. *Women and work. Feminism, labour and social reproduction*. London: Pluto Press.
- Fraser, Nancy, 1994. "After the family wage", *Political theory*, Nov. 1994.
- Fraser, Nancy, 2016. "Contradictions of capital and care", *New Left Review* 100(100), s. 99–117.
- Fraser, Nancy & Rahel Jaeggi, 2018. *Capitalism. A conversation in critical theory*. Cambridge: Polity Press.
- Hochschild, Arlie, 1983. *The managed heart: Commercialization of human feeling*. Berkeley: University of California Press.
- Jansson, Maria, 2001. *Livets dubbla vedermödor. Om moderskap och arbete*. Stockholms universitet.
- Martinsson, Lena, 2020. "When gender studies becomes a threatening religion", *European Journal of Women Studies* 27(3), s. 293–300.
- Sainsbury, Diane, 1996. *Gender, equality and welfare states*. Cambridge University Press.
- Tollin, Katharina, 2011. *Sida vid sida: en studie av jämställdhetspolitikens genealogi 1971-2006*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.
- Weeks, Kathi, 2011. *The problem with work: feminism, Marxism, antiwork politics, and postwork imaginaries*. Durham: Duke University Press.

Källmaterial

- Björklund, Anna, 2022. *Kvinnomanualen*. Enskede: Bazar.
- Björk, Nina, 2005. "Vi är på helt fel spår", *Dagens Nyheter*, 2005-10-30.
- Ulmanen, Petra, 2005. "Hemmafrudebatten tur och retur", *Dagens Nyheter*, 2005-11-21.
- Larsson, Maria, 2005. "Välkommen till kd, Nina Björk", *Expressen*, 2005-11-01.
- Haro!, 2010. "Till Sist Stille!", Nr. 2, 2010.
- Sveriges Radio, 2018. "Feminister vägrar ta mig i hand", *Tendens*, 2018-12-04.
- UnderbaraClara, 2014. "Köp tid för pengarna". Tillgänglig på <https://underbaraclaras.se/2014/04/11/kop-tid-for-pengarna/>, hämtad 2022-09-01.